

คอลัมน์ "จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง"

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันศุกร์ที่ 28 กรกฎาคม 2538

โลกาภิวัตน์ กลุ่มทุนอสังหาริมทรัพย์ กับการศึกษา

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

การเติบโตของโรงเรียนและมหาวิทยาลัยนานาชาติในสังคมไทยเป็นปรากฏการณ์ที่น่าจับตามองอย่างยิ่ง เพราะในไม่ช้าไม่นานโรงเรียนและมหาวิทยาลัยนานาชาติจะสามารถยึดกุมพื้นที่ในภาคการศึกษาในสังคมไทยเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา กระบวนการโลกาภิวัตน์ได้สร้างความต้องการเรียนรู้ภาษาสากลเพิ่มขึ้นเป็นทวีตริคูณ ประกอบกับความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจได้ช่วยเพิ่มพูนอำนาจซื้อของชนชั้นกลางอย่างสำคัญ การส่งลูกหลานไปเรียนรู้ภาษาสากลในต่างประเทศในภาคฤดูร้อนนับเป็นปรากฏการณ์ใหม่อันควรแก่การศึกษา ยิ่ง มิใช่ต้องกล่าวถึงการส่งบุตรธิดาไปศึกษาวิชาการในต่างประเทศ ซึ่งมีกระแสเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก ปรากฏการณ์เหล่านี้ล้วนให้ข้อสรุปสำคัญว่า ชนชั้นกลางและชนชั้นสูงในสังคมไทยต้องการให้ลูกหลานมีความรู้ติดตัว โดยที่สามารถอ่านฟัง พูด และเขียนภาษาอังกฤษได้ด้วย

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความต้องการดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดผลกระทบหลายประการต่อธุรกิจการศึกษา ในด้านหนึ่งธุรกิจการจัดส่งนักเรียนไปฝึกอบรมภาษาอังกฤษในภาคฤดูร้อนรวมตลอดจนธุรกิจการจัดหาโรงเรียนและมหาวิทยาลัยในต่างประเทศให้แก่ นักเรียนไทยขยายตัวอย่างรวดเร็ว ในอีกด้านหนึ่งการจัดการสอนเป็นภาษาอังกฤษทั้งในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษากำลังขยายตัวตามไปด้วย โรงเรียนและมหาวิทยาลัยเอกชนปรับตัวสนองตอบต่อความต้องการตลาดที่แปรเปลี่ยนไปนี้ มหาวิทยาลัยของรัฐซึ่งเผชิญกับนโยบายการรัดเข็มขัดทางการคลังมาเป็นเวลายาวนาน และมีปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรทางการเงินก็ต้องสนองตอบความต้องการของตลาดด้วย โครงการการศึกษานานาชาติค่อยๆ ผุดขึ้นในมหาวิทยาลัยของรัฐ โดยที่บางแห่งก็ประกอบธุรกิจการจัดส่งนักเรียนไปศึกษาภาษาต่างประเทศในฤดูร้อนด้วย

ในขณะที่ภาคการศึกษาในสังคมไทยกำลังปรับตัวสนองตอบกระแสโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตในประเทศอุตสาหกรรมเก่ามีผลกดดันให้ภาคการศึกษาไทยแปรสภาพเป็นภาคเศรษฐกิจที่เปิดกว้างยิ่งขึ้น ความสำเร็จเปรียบเทียบกับในการผลิตสินค้าहतอุตสาหกรรมในประเทศเหล่านี้กำลังลดน้อยถอยลง โดยที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการ

ผลิตไปสู่สังคมเศรษฐกิจแบบบริการ (Service Economy) ด้วยเหตุดังนั้น ประเทศอุตสาหกรรมเก่า ซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจในปัจจุบัน จึงพยายามผลักดันให้จัดระเบียบการค้าระหว่างประเทศเพื่อให้มีการค้าบริการโดยเสรี บริการการศึกษาเป็นบริการประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญเพิ่มขึ้นในโครงสร้างการส่งออก

กลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (NICs) และกลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลาง (Middle-income Countries = MICs) เป็นเป้าหมายสำคัญที่กลุ่มประเทศอุตสาหกรรมเก่าต้องการ 'ส่งออก' บริการการศึกษา เพราะทราบดีว่า ประเทศเหล่านี้มีอำนาจซื้อมากพอที่จะ 'นำเข้า' ได้ ประเทศในโลกที่สามที่ยากจนกว่านี้ล้วนไม่อยู่ในฐานะที่จะ 'นำเข้า' บริการการศึกษา เนื่องจากขาดอำนาจซื้อ

การ 'ส่งออก' บริการการศึกษากระทำในหลายรูปแบบ รูปแบบที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายก็คือ การจัดหลักสูตรแบบ Sandwich Courses โดยให้นักศึกษาศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาท้องถิ่น 2-3 ปี แล้วจึงไปศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยของประเทศอุตสาหกรรมเก่า 1-2 ปี ในบางกรณีมหาวิทยาลัยจากประเทศมหาอำนาจเข้าไปร่วมจัดโครงการการศึกษานานาชาติกับมหาวิทยาลัยท้องถิ่น การจัดตั้งโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยนานาชาติดูเหมือนจะเป็นการตัดสินใจขั้นตอนสุดท้าย

กระบวนการอัสตงคตานุวัตรในภาคการศึกษาของไทย (Westernization of Thai Education) กำลังเปลี่ยนโฉมหน้าไป สังคมไทยได้นำเข้าระบบโรงเรียนจากอัสตงคต ประเทศมากกว่าศตวรรษ เริ่มต้นด้วยระบบโรงเรียนแบบอังกฤษ และแปรเปลี่ยนเป็นระบบโรงเรียนแบบอเมริกันในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ในขั้นต้น ประเทศมหาอำนาจมิได้คิดขายบริการการศึกษา หากแต่ต้องการให้ไทยและประเทศด้อยพัฒนาอื่นๆ ยอมรับระบบคุณค่าและวัฒนธรรมตะวันตก อันเป็นการเปลี่ยนแปลงขั้นรากฐานที่มีผลกระทบยาวไกล ทั้งนี้ปรากฏว่า ประเทศมหาอำนาจประสบความสำเร็จในการฝังระบบโรงเรียนแบบตะวันตกในสังคมไทยชนิดที่ยังรากลึกยิ่ง ประเทศมหาอำนาจเพิ่งจะคิดขายบริการการศึกษาแก่ประเทศด้อยพัฒนาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตในประเทศมหาอำนาจเอง กระบวนการแสวงหารายได้จากการขายบริการการศึกษาระหว่างประเทศเริ่มต้นด้วยการผลิตภายในประเทศแล้วจึง 'ส่งออก' ไปยังประเทศโลกที่สามที่มีอำนาจซื้อ ต่อเมื่อตลาดในโลกที่สามประเทศหนึ่งประเทศโดยขยายใหญ่ขึ้น จึงพิจารณาย้าย 'โรงงาน' เข้าไปผลิตในประเทศนั้นเสียเลย

การจัดตั้ง 'โรงงาน' ผลิตบริการการศึกษาในโลกที่สามโดยพื้นฐานแล้วมิได้แตกต่างจากการตัดสินใจในการลงทุนอื่นๆ เพราะต้องมีการประมาณการรายได้และรายจ่าย ทั้งต้องวิเคราะห์จุดคุ้มทุนและอัตราผลตอบแทนจากการลงทุน ด้วยเหตุดังนั้น กระแสการเคลื่อนย้ายหรือจัดตั้ง 'โรงงาน' เพื่อผลิตบริการการศึกษาในโลกที่สามจึงเกิดขึ้นอย่าง

เอื้อยเอื้อย ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการจัดตั้ง 'โรงงาน' เพื่อผลิตบริการการศึกษาต้องใช้ทุนประกอบการสูงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะตลาด 'ไม่ใหญ่พอ' ดังนั้น ประเทศมหาอำนาจจึงนิยม 'ส่งออก' มากกว่าเข้าไปลงทุนตั้ง 'โรงงาน' ในโลกที่สาม

กระแสการจัดตั้งโรงเรียนและมหาวิทยาลัยนานาชาติในสังคมไทยดูเหมือนจะแตกต่างจากประเทศในโลกที่สามอื่นๆ เมื่อกระทรวงศึกษาธิการลดการควบคุมและกำกับโรงเรียนนานาชาติ แผนการจัดตั้งโรงเรียนนานาชาติผุดขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยที่มีทั้งโรงเรียนที่เพียงแต่จัดการสอนเป็นภาษาอังกฤษ และโรงเรียนที่จัดหลักสูตรแบบตะวันตก ในทำนองเดียวกัน เมื่อรัฐบาลแย้มประกาศการศึกษา โครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยนานาชาติก็พรั่งพรูสู่ทบวงมหาวิทยาลัย หนังสือพิมพ์ *The Nation* (March 3, 1995) รายงานว่า โครงการดังกล่าวนี้มีอย่างน้อย 14 โครงการ บางโครงการเริ่มเป็นรูปร่าง เกือบทั้งหมดเป็นธุรกิจร่วมทุน (joint venture) โดยฝ่ายไทยเป็นผู้จัดหาที่ดินและลงทุนในการสร้างตึกอาคารและสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานอื่นๆ ส่วนมหาวิทยาลัยต่างประเทศเป็นผู้จัดการเรียนการสอน และกำหนดมาตรฐานการศึกษา

ข้อที่พึงสังเกตก็คือ โครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยนานาชาติเกือบทั้งหมดดำเนินการโดยกลุ่มทุนอสังหาริมทรัพย์ ข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้เองช่วยให้ภาพที่ชัดเจนว่า เหตุใดโรงเรียนและมหาวิทยาลัยนานาชาติจึงผุดขึ้นอย่างรวดเร็วในประเทศไทย เมื่อเทียบกับประเทศในโลกที่สามอื่นๆ ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้มีได้เกิดจากปัจจัยผลักดัน (push factors) จากประเทศมหาอำนาจเท่านั้น กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตในประเทศมหาอำนาจไม่เพียงพอที่จะอธิบายกระแสการจัดตั้งโรงเรียนและมหาวิทยาลัยนานาชาติที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วในสังคมไทยได้ทั้งหมด หากแต่ยังมีปัจจัยดึงดูด (pull factors) ภายในประเทศด้วย ไม่เพียงแต่ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจจะเพิ่มพูนอำนาจในการซื้อบริการการศึกษาต่างชาติดังนั้น ความพยายามในการแสวงหากำไรของกลุ่มอสังหาริมทรัพย์มีส่วนสำคัญยิ่งในการดูดดึงมหาวิทยาลัยต่างชาติเข้ามาร่วมประกอบการในประเทศไทย

นับตั้งแต่ปี 2528 เป็นต้นมา กลุ่มทุนอสังหาริมทรัพย์เติบโตใหญ่อย่างรวดเร็วเมื่อเทียบกับกลุ่มทุนในภาคเศรษฐกิจอื่นๆ ทั้งนี้เป็นผลจากการขยายตัวของเศรษฐกิจฟองสบู่ (Bubble Economy) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเก็งกำไรซื้อขายที่ดิน การแตกทลายของฟองสบู่ นับตั้งแต่ปี 2534 เป็นต้นมา เริ่มสร้างปัญหาแก่กลุ่มทุนอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด การชักจูงให้สถาบันการศึกษาต่างประเทศเข้ามาร่วมจัดตั้งโรงเรียนและมหาวิทยาลัยนานาชาตินับเป็นมรรควิธีหนึ่งในการขยายฐานเศรษฐกิจของกลุ่มทุนดังกล่าวนี้

การยกที่ดินเพื่อการจัดตั้งสถาบันการศึกษา โดยหวังผลให้ที่ดินข้างเคียงมีราคาสูงขึ้น มีโฉมตรววิธีใหม่แต่ประการใด หากแต่เป็นมรรควิธีที่กลุ่มทุนอสังหาริมทรัพย์เคยใช้มาแล้ว เมื่อคราวจัดตั้งวิทยาเขตรามคำแหง 2 บริเวณถนนบางนา-ตราด กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้ 'แบบจำลองรามคำแหง' ยกฐานะเป็นแบบจำลองระหว่างประเทศ ภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ทำให้ที่ดินมีราคาแพงขึ้นเป็นอันมาก ค่าที่ดินจึงกลายเป็นต้นทุนสำคัญในการจัดตั้งสถาบันการศึกษา

กลุ่มทุนอสังหาริมทรัพย์มิได้ขยายฐานเศรษฐกิจด้วยการจัดตั้งโรงเรียนและมหาวิทยาลัยนานาชาติเท่านั้น หากยังผลักดันให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยใหม่ด้วย กลุ่มทุนอสังหาริมทรัพย์ไม่ลังเลที่จะยื่นข้อเสนอให้บรรดามหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงจัดตั้งวิทยาเขตใหม่ ด้วยการอุทิศที่ดินให้เป็นจำนวนมาก ข้อเสนอประเภทนี้ยื่นผ่านผู้นำท้องถิ่น นักการเมือง และผู้นำรัฐบาลด้วยแรงกดดันผ่านทบวงมหาวิทยาลัยให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยและวิทยาเขตใหม่ดังที่เป็นข่าวในเวลานี้ยากที่จะปฏิเสธได้ว่ามิใช่ผลงานที่กลุ่มทุนอสังหาริมทรัพย์มีส่วนร่วมด้วย

การอุทิศที่ดินให้ทางราชการเพื่อจัดตั้งโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยใช้ชื่อโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีชื่อเสียง นับเป็นปรากฏการณ์ที่ควรแก่การจับตามอง ในไม่ช้าไม่นาน อาจมีโรงเรียนสวนกุหลาบ 12 โรงเรียนสตรีวิทยา 9 หรือโรงเรียนบดินทร์เดชา 7 ซึ่งจัดตั้งขึ้นในที่ดินที่ได้รับบริจาคจากกลุ่มทุนอสังหาริมทรัพย์ ความข้อนี้มิ้นัยสำคัญว่า 'แบบจำลองรามคำแหง' ซึ่งยึดกุมพื้นที่บางส่วนในภาคอุดมศึกษากำลังขยายพื้นที่สู่ภาคมัธยมศึกษา โดยที่ในขณะเดียวกันก็กำลังคืบคลานสู่ภาคการศึกษาเอกชนด้วย ดังปรากฏว่า มหาวิทยาลัยเอกชนบางแห่งยอมรับที่ดินจากกลุ่มทุนอสังหาริมทรัพย์เพื่อขยายวิทยาเขต

ในขณะที่กลุ่มทุนอสังหาริมทรัพย์กำลังยึดกุมพื้นที่ในภาคการศึกษาความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศจะมีผลให้กลุ่มทุนโทรคมนาคมแผ่อิทธิพลเข้าสู่ภาคการศึกษาในอนาคต ทั้งนี้มีความเป็นไปได้ที่กลุ่มทุนทั้งสองจะประสานความร่วมมือในการแสวงหาผลประโยชน์จากภาคการศึกษาร่วมกัน

ข้อที่พึงระวังก็คือ นโยบายการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ดังที่รัฐบาลดำเนินอยู่ในปัจจุบัน อาจกลับกลายเป็นการให้ประโยชน์หรือการส่งเสริมทางอ้อมในการเก็งกำไรซื้อขายที่ดิน